

Att bygga militär förmåga på kort tid: svenska lärdomar från andra världskriget

av Patrik Thunholm

Résumé

This article analyzes how the Norwegian police troops were built up in Sweden in 1943–45 and what lessons this offers for rapidly generating military capability. Starting from the premise that selection, officers and instructors, accommodation, governance, and security risks quickly become decisive constraints during rapid expansion, the study traces the process from initial screening to fully formed units. It shows how the build-up was made politically manageable under Swedish neutrality through gradual expansion and progressively relaxed restrictions. The flow was driven early on through the Health Plan and a camp system that enabled training to scale, while larger exercises were used to test and raise unit maturity. The article emphasizes that success is not only about volume but about operational usefulness—especially leadership and coordination—and discusses the frictions that arise when speed, control, and expectations must be balanced.

SVERIGES PÅGÅENDE MILITÄRA upprustning ställer landet inför en rad svåra frågor: hur kan militär förmåga byggas snabbt när tid, personal och organisatorisk kapacitet är begränsande faktorer? Vid snabb volymökning blir urvalssystem, tillgången på officerare och instruktörer, infrastruktur, materiel samt hantering av säkerhetsmässiga risker snabbt dimensionerande. Även om dagens säkerhetspolitiska och teknologiska förutsättningar skiljer sig markant från situationen före andra världskriget är många av dessa problem inte nya. Ett historiskt exempel där militär förmåga byggdes upp på kort tid och under betydande politiska begränsningar är utbildningen av de norska polistrupperna i Sverige 1943–1945. Under en period av drygt två år genomfördes mönstring, urval och utbildning av tiotusentals norska flyktingar, samtidigt som verksamheten måste balansera

mellan militär effektivitet, säkerhetsrisker och kraven från Sveriges neutralitetspolitik.

Syftet med denna artikel är att analysera hur uppbyggnaden av de norska polistrupperna organiserades och styrdes samt att identifiera vilka organisatoriska och politiska designval som möjliggjorde snabb militär förmågeuppbyggnad under dessa begränsningar. Den övergripande forskningsfrågan är hur processen från mönstring till operativt användbara förband genomfördes. Studien genomförs som en historisk fallstudie av polistruppernas uppbyggnad i Sverige 1943–1945 och följer förloppet från kontextuella förutsättningar, via urval och utbildning, till etableringen av rikspolis, hamnpolis och reservpolis samt deras användning under krigets slutskede. Analysen är kvalitativ och bygger på samtida rapporter, memoarer och historiska framställningar,

med fokus på beslut, strukturer och praktiska lösningar. Begränsningar i källmaterialet hanteras genom källjämförelser och försiktiga slutsatser.

Norska "polistrupper" i Sverige 1943–1945

Under den tyska ockupationen av Norge blev Sverige en tillflyktsort för många norska flyktingar.¹ Bland dessa organiserades och utbildades närmare 15 000 man i de så kallade polistrupperna under åren 1943–1945.² Trots sitt civila namn var polistrupperna i praktiken militära förband, tränade på svenskt territorium för att återta kontrollen vid befrielsen.³ Utbildningen bedrevs inom ramen för Sveriges officiella neutralitet men med aktivt statligt godkännande, vilket skapade en balans mellan formell neutralitet och pragmatiskt stöd till den norska exilregeringen. I denna skärningsspunkt växte polistrupperna fram och kom att spela en viktig roll för Norges stabilisering efter befrielsen.

Omvärld och kontext

Isamband med Tysklands invasion av Norge den 9 april 1940 uppmanades Sverige att hålla sig strikt neutralt och att inte ingripa militärt, en linje som den svenska regeringen valde att följa för att undvika att dras in i kriget.⁴ Efter ockupationen av Norge och Danmark, samtidigt som Finland befann sig i krig med Sovjetunionen, kom Sverige i praktiken att omges av stormakter och fungera som en buffertzonen för flyktingar.⁵ Sveriges geografiska läge och den strategiskt viktiga exporten av järnmalm utsatte landet för ett starkt yttre tryck och begränsade det politiska manöverutrymmet.⁶ Regeringens mål var att skydda rikets säkerhet, trygga försörjningen och bevara handlingsfriheten.⁷

Trots den officiella neutraliteten präglades svensk utrikespolitik av pragmatiska

anpassningar i takt med krigets utveckling.⁸ Politiken rörde sig i ett ständigt spänningsfält och kännetecknades av en medveten dubbelhet, med inledande eftergifter till Tyskland under åren 1939–1942 för att därefter övergå i ett ökande stöd till de allierade 1943–1945.⁹ Vid sidan av transiteringen av tyska trupper genom landet¹⁰ skedde också mindre uppmärksammade neutralitetsbrott, däribland organiseringen och utbildningen av norska polistrupper i Sverige i strid med internationella regler för neutrala stater.¹¹ Även relationen till den norska exilregeringen utvecklades från försiktiga kontakter till ett nära samarbete.¹²

Under kriget tog Sverige emot cirka 183 000 flyktingar, varav omkring en tredjedel var norrmän.¹³ Den första vågen 1940 överraskade myndigheterna¹⁴ och många återvände snart, men i takt med att situationen i Norge förvärrades ökade strömmarna på nytt.¹⁵ För norrmän fanns två huvudsakliga flyktvägar: landvägen mot Sverige eller sjövägen över Nordsjön till Storbritannien eller Nordamerika.¹⁶ När sjötrafiken blev allt osäkrare under åren 1941–42 valde fler Sverige som transitland. I takt med att Tyskland tog kontroll över Nordsjön kom nästan all flykt att ske via den 200 mil långa svenska landgränsen.¹⁷

De norska flyktingarna skilde sig åt i bakgrund, ålder och motiv. Flera var civila som flydde förföljelse, tvångsarbete eller repression,¹⁸ medan andra sökte sig vidare till Storbritannien eller Kanada för att ansluta sig till de allierade.¹⁹ Många uppfattade sig inte som flyktingar utan som motståndsmän som lämnat Norge för att återvända i kamp mot ockupationsmakten.²⁰ När de i stället internerades i Sverige och sattes i arbete, exempelvis med vedhuggning eller vägbyggen, uppstod ofta frustration och besvikelse.²¹ Skillnaden mellan förväntningar och mottagning skapade spänningar²² och skapade

både för svenska och norska myndigheter ett gemensamt intresse av att stärka kontrollen över situationen.²³

Politiska förutsättningar och samarbete

Vid årsskiftet 1941/42 noterade den norska exilregeringen en ökning av norska män i värnpliktig ålder i Sverige.²⁴ Samtidigt växte behovet av en styrka som kunde trygga ordningen efter en framtida befrielse.²⁵ I februari 1942 föreslog den norska justitieministern därför att en polisutbildning för norrmän skulle inrättas i Sverige.²⁶ Förslaget sammanföll med att ett diskret samarbete redan hade inletts på tjänstemannanivå mellan norska och svenska aktörer.²⁷ Inledningsvis ansågs tiden från svenskt håll inte mogen för en sådan verksamhet, men efter årsskiftet 1942/43 hade det säkerhetspolitiska läget förändrats som gjorde det möjligt att driva arbetet vidare.²⁸ Resultatet blev polistrupperna, möjliga genom ett skifte i svensk utrikespolitik och en gemensam vilja till pragmatiska lösningar.²⁹

I praktiken vilade samarbetet på enskilda, idé- och initiativrika aktörer på både norsk och svensk sida³⁰ snarare än på statliga institutioner och myndigheter.³¹ Arbetet präglades därför av informella initiativ och personligt engagemang snarare än av formella myndighetsbeslut. Bland de aktörer som på svensk sida drev arbetet återfanns Harry Söderman, chef för Statens kriminaltekniska anstalt,³² i samverkan med Medicinalstyrelsens chef Axel Höjer och den norske läkaren Carl Semb.³³ Arbetet bedrevs decentraliserat och med återhållsam information till svenska myndigheter.³⁴ Senare har Söderman beskrivits som en person med stor arbetskapacitet, initiativrik och med ett närmast demonstrativt förakt för auktoriteter,³⁵ vilket

bidrog till att planer ibland drevs igenom utan formella beslut.³⁶

I mars 1943 presenterades *Hälsoplanen* för den norska regeringen. Utåt var detta ett medicinskt program med undersökningar och vaccinationer, men i praktiken avsett att militärmedicinskt klassificera norska flyktingar för framtida tjänstgöring.³⁷ Eftersom planen presenterades som ett civilt hälsoprojekt³⁸ uppfattade svenska myndigheter den som en intern norsk angelägenhet.³⁹ Upplägget bestod av tre delar: medicinsk klassificering, två-tre veckors lägervistelse samt förberedande militär träning, där vaccinationerna motiverade uppehållet och träningen beskrevs som sysselsättning.⁴⁰ Genom förankring hos svenska myndigheter krävdes inledningsvis inget formellt politiskt beslut,⁴¹ och den svenska militärledningen hölls medvetet dåligt informerad.⁴² Planen godkändes av den norska exilregeringen i april 1943⁴³ och av Socialdepartementet månaden därpå.⁴⁴

I december 1943 gav regeringen formellt tillstånd att utbilda norsk "polistrupp" i Sverige – en verksamhet som då pågick i fem månader.⁴⁵ Tillståndet förenades med flera villkor. Polistrupperna fick inte användas mot Tysklands reguljära styrkor utan endast för att säkra Norge vid en kapitulation, återställa ordningen och skydda civilbefolkningen mot sabotage.⁴⁶ Utbildningen reglerades också med att lägren bara fick rymma ett visst antal personer samt att skjututbildning var begränsad till några få platser och vapnen stod under svensk kontroll. Myndigheterna utövade dessutom direkt inflytande genom en utsedd utbildningschef.⁴⁷ Tillståndet utvidgades stegvis, och vid krigsslutet omfattade verksamheten omkring 1 500 norska rikspoliser och 13 000 reservpoliser.⁴⁸

I takt med att verksamheten formaliserades och expanderade väckte den intresse från tysk underrättelsetjänst, och efter uppgifter från

en avhoppad agent om planer på sabotage mot en flyktingcentral förstärktes bevakningen. För Tyskland betraktades all organiserad norsk väpnad verksamhet som ett hot.⁴⁹ I december 1943 rapporterade den svenska beskickningen i Berlin om tysk kritik mot den så kallade norska hjälppoliskåren i Sverige,⁵⁰ och ett halvår senare framförde den tyska regeringen en formell protest. Sverige avvisade invändningarna med hänvisning till att verksamheten avsåg polisutbildning.⁵¹ Enligt senare uppgifter ska en Gestapoman ha sagt till Harry Söderman att utbildningen av polistrupperna var det allvarligaste brottet mot Tyskland från svensk sida.⁵²

Urval och förberedande utbildning

I juni–december 1943 kallades tiotusentals norska flyktingar till undersökning inom ramen för Hälsoplanen. Nyanlända män i åldrarna 18–45 år stannade några dagar extra på mottagningscentralen i Kjesäter för kontroll och vaccination innan de skickades vidare till Öreryd i Småland för 16 dagars förberedande militär utbildning. Män i samma ålder som redan arbetade i Sverige kallades direkt till *hälsolägren*.⁵³ Kallelsen omfattade läkarundersökning, blodtypsbestämning, röntgen och vaccinationer – genomförda i flera omgångar, vilket gav utrymme för annan aktivitet. Formellt var inställelsen frivillig, men många upplevde den som obligatorisk.⁵⁴

Det första hälsolägre öppnade den 25 juni 1943 i Junsele,⁵⁵ varefter ett fyrtiotal läger etablerades runt om i Sverige. Platserna varierade från flyktingförläggningar till skolor, idrottsanläggningar och pensionat och tog emot 50–150 unga män under två till tre veckor.⁵⁶ Totalt passerade 11 000 norska värnpliktiga genom lägren.⁵⁷ För att ge verksamheten militär prägel utbild-

dades våren 1943 ett hundratal norska ”idrottsinstruktörer”.⁵⁸ Lägrerverksamheten finansierades av den norska exilregeringen och administrerades av Norska legationen, medan Sverige bidrog med materiel.⁵⁹ När lägren etablerats tog norska officerare i exil över ledningen⁶⁰ och använde dem för att bedöma deltagarnas stridsduglighet; omkring 75 procent registrerades för framtida placering i polistrupperna.⁶¹ Erfarenheterna från hälsolägren blev viktiga för rutinerna i de reguljära utbildningslägren.⁶²

Hälsolägren organiserades efter militär modell med indelning i kompanier och plutoner, vilket förstärkte deras kamouflerade karaktär av militär utbildning under medicinsk fasad.⁶³ Innehållet varierade: vissa läger fokuserade på idrott och fysisk fostran, andra på moment som exercis, orientering, avståndsbedömning, närkamp och bakhållsövningar.⁶⁴ I några läger förekom även tekniker hämtade från brittiska specialförband, såsom ’silent killing’, vilket visar hur verksamheten gradvis närmade sig regelrätt militär träning.⁶⁵ Hälsolägren blev det första förverkligandet av Hälsoplanen och gav norska exilmyndigheter möjlighet att kartlägga och förbereda tusentals värnpliktiga. Den civila fasaden gjorde att svenska myndigheter kunde acceptera verksamheten utan politiska beslut, medan lokalsamhällen och medier i stor utsträckning förhöll sig tysta om lägrens verkliga syfte.⁶⁶

Organisation och uppgifter

I juni 1943 antogs 55 norska flyktingar från hälsolägren⁶⁷ som de första poliseleverna.⁶⁸ Samtliga säkerhetsgranskades av kriminalpolisens 6:e rotel (dåvarande Säpo).⁶⁹ Dessa utgjorde kärnan i *rikspolisen*, avsedd att efter befrielsen svara för ordning, brottsbekämpning och lagföring av kollaboratörer. Rikspolisen kompletterades av en *hamnpolis*

med kustartilleriliknande uppgifter⁷⁰ samt en större *reservpolis*, avsedd att säkra Norge, bekämpa kvarvarande fiender och skydda civilbefolkningen.⁷¹ Utbildningen bedrevs vid ett tjugotal läger, från Öreryd i Småland till Karesuando i Lappland.⁷²

”På två år utvecklades
Rikspolisens till en operativ
styrka ämnad för både
ordningshållning och väpnad
strid.

Rikspolisens sorterade under det norska justitiedepartementet,⁷³ och verksamheten byggde på den svenska modellen för fältpolis (militärpolis).⁷⁴ Utbildningen var uppdelad i kriminal- respektive ordningspolis, där den förstnämnda omfattade kriminalteknik, förhör och straffrätt,⁷⁵ medan den senare kombinerade polisiära moment med infanteritjänst.⁷⁶ Rikspolisens militära prägel motiverades med att norska rekryter saknade värnpliktsbakgrund,⁷⁷ och organisationen utformades därför militärt med kompanier bestående av en stab, tre polisplutoner och en specialpluton.⁷⁸ 1944 omfattade styrkan åtta kompanier med omkring 1 200 poliser, plus personal för lägren och administration.⁷⁹ Materiel tillfördes successivt – från eldhandvapen och granatkastare till kulsprutor och tyngre vapen – och varje kompani försågs även med fordon och hundar.⁸⁰ På två år utvecklades Rikspolisens till en operativ styrka ämnad för både ordningshållning och väpnad strid.⁸¹

Hamnpolisens organiserades under den norska marinattachén i Stockholm och fick i uppgift att säkra hamnar och kustnära områden efter befrielsen. Rekryteringen byggde på yrkeskunskaper inom sjömanskap, mekanik och radioteknik.⁸² Huvudbasen låg vid Mauritzbergs slott vid Bråviken,⁸³ där land- och kustnära övningar kombine-

rades med utbildning på motorbåtar och mindre fartyg.⁸⁴ I juni 1944 var Mauritzberg ett självförsörjande läger för omkring 500 man.⁸⁵ Utbildningen omfattade dykning, navigation, signal- och radiotjänst⁸⁶ samt artilleri-, infanteri- och minutbildning, ofta i samverkan med det svenska kustartilleriet.⁸⁷ Materielbristen var inledningsvis stor,⁸⁸ men från januari 1945 tillfördes eldhandvapen och senare även 10,5 cm kanoner och luftvärnsbatterier, vilket höjde förmågan markant.⁸⁹ Hamnpolisens ombildades så småningom till en bataljon,⁹⁰ Totalt utbildades omkring 1 400 man, varav cirka 400 vidareutbildades i Storbritannien.⁹¹

Reservpolisens sorterade under det norska försvarsdepartementet⁹² och gick från en löst organiserad styrka till bataljoner som i praktiken fungerade som infanteri.⁹³ Kombinationen av militär organisation och polisiärt mandat gjorde styrkan lämpad för både strid och ordningshållning,⁹⁴ men av hänsyn till diplomatiska risker gavs utbildningen en mindre krigisk framtoning och delades upp i flera faser.⁹⁵ Från 1944 tillfördes gevär, kulsprutor, granatkastare och pansarvärnsvapen⁹⁶ – alltid under svensk kontroll.⁹⁷ Mot slutet av kriget kunde även artilleriövningar genomföras, vilket kraftigt ökade förmågan.⁹⁸ Samtidigt höjdes taket för lägrens storlek, från 500 till 1 000 man, vilket möjliggjorde hela bataljoner.⁹⁹ Planer fanns på brigadformationer, men dessa hann aldrig realiseras innan kriget var slut¹⁰⁰ och vid den tidpunkten omfattade reservpolisens omkring 13 000 man.¹⁰¹

Personal och läger

Rikspolisens träning startades tidigast och hade gott om tid för utbildning,¹⁰² vilket gjorde att de snabbt nådde sin kvot på 1 500 man, medan reservpolisens kom igång senare och hade svårare att fylla sina mål.¹⁰³

Våren och försommaren 1944 inställde sig omkring 60 procent av de inkallade. Neutralitetspolitiken förbjöd öppen värvning, många normän hade etablerat sig i Sverige och familjeförsörjare drog sig för den osäkra tillvaron i lägren.¹⁰⁴ Även om tjänstgöringen i grunden var frivillig kunde socialt tryck förekomma,¹⁰⁵ liksom disciplinproblem och rymningar.¹⁰⁶ Omkring 1 000 man deserterade, ofta av missnöje med utbildningen – flera hade väntat sig mer vapenträning och hårdare tag och försökte istället ansluta sig direkt till de allierade trupperna eller motståndsrörelsen i Norge.¹⁰⁷ I slutet av kriget uppgick Norges väpnade styrkor i Sverige till 14 300 man.¹⁰⁸

Ett tjugotal utbildningsläger etablerades i Sverige¹⁰⁹ och delades in i tre kategorier: förberedande läger med disciplin, idrott och exercis; skytteläger med vapenutbildning; samt garnisonsläger med mer avancerad träning.¹¹⁰ De låg ofta avskilt men nära järnvägar och regementen, vilket gjorde det möjligt att lagra vapen under militär kontroll och snabbt förse trupperna vid behov.¹¹¹ Förläggningarna byggdes upp i snabb takt, ofta under improviserade former,¹¹² och utbildningen varierade från bataljonsövningar till specialkurser i sambandstjänst, sjukvård, fältarbeten, pansarvärn,¹¹³ sabotage och kommandotjänst i samarbete med brittiska specialförband.¹¹⁴ Inledningsvis fick endast en tredjedel av lägren bedriva skarp skjututbildning, varför träpinnar och ljudanordningar ibland fick ersätta vapen. Restriktionerna lättades dock successivt.¹¹⁵

Lägren var självförsörjande med allt från bageri, vapenverkstad och sjukvårdsbaracker till bibliotek och fritidslokaler.¹¹⁶ De norska polissoldaterna var män i åldern 18–45 år, vilket gav en blandning av yngre och äldre. De äldre rekryterna hade ofta mer livserfarenhet och tog naturligt ansvar för de yngre, vilket stärkte disciplinen.¹¹⁷ Till skillnad från

svenska värnpliktiga som kunde ta permission var polissoldaterna hänvisade till lägerlivet året runt,¹¹⁸ utan att veta när eller hur de skulle sättas in.¹¹⁹ Polissoldaterna levde under strikt disciplin med schemalagda övningar,¹²⁰ som kompletterades av fritidsliv med idrott, musik, film, studiecirkel och tävlingar inom och mellan lägren.¹²¹ Många läger hade egna tidningar, bibliotek, körer och orkestrar.¹²² Valfärdsofficerare ansvarade för aktiviteter som höjde moralen,¹²³ och kontakten med lokalbefolkningen var ofta god. Polissoldater deltog ibland i praktiska arbeten, familjer bodde på orterna¹²⁴ och flera giftermål mellan norska soldater och svenska kvinnor knöt ytterligare band mellan grupperna.¹²⁵

Större övningar

Två större övningar hölls med de norska polistrupperna i Sverige.¹²⁶ *Dalamanövern*, genomfördes 1–8 december 1944 i området kring Falun och Borlänge. Omkring 4 800 man deltog, hämtade ur fem reservpolisbataljoner, fyra rikspolis kompanier samt stöd- och sjukvårdsförband.¹²⁷ Förbanden delades upp i anfallande och försvarande styrkor och övades i marsch, logistik och strid under krävande vinterförhållanden.¹²⁸ För första gången bar polissoldaterna fältuniform med gradbeteckningar enligt svensk modell, vilket markerade en tydligare militär prägel och bedömdes stärka disciplin och moral.¹²⁹ Övningen visade samtidigt på brister i ledning, samordning och stabstjänst, främst till följd av den snabba expansionen under 1944. Särskilt bristen på utbildade befäl uppmärksammades och ledde till riktade utbildningsinsatser.¹³⁰ Trots långa marscher, knappa förnödenheter och hårda förhållanden genomfördes övningen med stor motivation och kom att ses som en viktig milstolpe i polistruppernas utveckling.¹³¹

Hälsingemanövern, som ägde rum 4–14 april 1945, var den andra och sista stora fälttjänsovnigen för de norska polistrupperna i Sverige.¹³² Omkring 6 000 man deltog, organiserade i reservpolisbataljoner, rikspolis kompanier och understödsenheter, indelade i en nordlig och en sydlig styrka.¹³³ Övningarna genomfördes i området mellan Ljusdal, Bollnäs och Edsbyn med tyngdpunkt till Järvsö, vars terräng valts för att likna norska förhållanden.¹³⁴ Förbanden tränades i fördröjningsstrid, försvar, kolonnkörning och järnvägstransporter, samtidigt som sjukvård och försörjning prövades. Det svenska flygvapnet deltog med simulerade anfall, vilket ökade realismen.¹³⁵ Jämfört med Dalamanövern var planeringen bättre och kraven högre.¹³⁶ Utvärderingar pekade på förbättrad ledning, hög moral och god uthållighet,¹³⁷ även om brister i eldledning noterades.¹³⁸ Övningen fick också en stark symbolisk betydelse,¹³⁹ och markerade truppernas nära förestående återvändande till Norge.¹⁴⁰

”*I samband med Tysklands kapitulation i maj 1945 befriades Oslo, Trondheim och Narvik genom att norska förband, inklusive polistrupper utbildade i Sverige, tog kontroll över städerna.*

Befrielsen av Norge

Intåget i *Finnmark* vintern 1944–1945 markerade slutet på kriget i norra Norge och genomfördes som en gemensam insats mellan norska och sovjetiska styrkor. Efter den tyska reträtten och tillämpningen av den brända jordens taktik¹⁴¹ skapades ett vakuum som krävde snabb norsk närvaro.¹⁴² Mellan januari och mars 1945 flögs två rikspolis kompanier och en reservpolisbataljon, över 2 000

man, från Kallax i Luleå till Høybukthøien med amerikanska transportflygplan, ett beslut godkänt av svenska myndigheter i december 1944.¹⁴³ Polistruppernas uppdrag bestod av patrullering, vaktjänst och gränsövervakning mot Finland och Sovjetunionen. Tjänsten var fysisk och monotont krävande under svåra vinterförhållanden, men innebar få direkta strider.¹⁴⁴ En stor förlust inträffade den 1 maj 1945 vid Karasjok, då 22 polissoldater omkom vid en olycka med en stridsvagnsmina, vilket blev en påminnelse om riskerna även i en avslutande fas av kriget.¹⁴⁵

I samband med Tysklands kapitulation i maj 1945 befriades *Oslo, Trondheim* och *Narvik* genom att norska förband, inklusive polistrupper utbildade i Sverige, tog kontroll över städerna.¹⁴⁶ Förflyttningarna genomfördes med landtransporter och marscher, varefter styrkorna snabbt tog kontroll över områdena utan strider.¹⁴⁷ Polistrupperna avväpnade kvarvarande tyska soldater, säkrade materiel och grep både krigsförbrytare och kollaboratörer – uppgifter som i huvudsak var administrativa och ordningsskapande snarare än stridande.¹⁴⁸ Befrielsen av Oslo fick stark symbolisk betydelse när polistrupperna stod hedersvakt längs gatorna vid kronprins Olavs återkomst den 13 maj.¹⁴⁹ Trots sin centrala roll i återställandet av ordning och stabilitet möttes många polis-soldater senare av kritik för att ha ”levt gott” i Sverige under kriget. Deras insats kom därför länge att hamna i skymundan och uppmärksammades fullt ut först under 1980-talet genom veteranorganisationer och uppförandet av minnesmärken.¹⁵⁰

Analys

Erfarenheterna från de norska polistruppernas verksamhet i Sverige 1943–1945 visar att snabb uppbyggnad av militär förmåga

sällan begränsas av viljan att växa, utan av ett antal tidiga begränsningar som snabbt blir avgörande. I det norska fallet handlade dessa främst om urval, befälsförsörjning, ledning och politisk acceptans, snarare än om brist på manskap. Hälsoplanen gjorde det möjligt att tidigt pröva och välja ut stora grupper av flyktingar, vilket gav ledningen överblick och ett stabilt underlag för fortsatt utbildnings- och organisatorisk planering. Därmed blev den främsta begränsningen inte tillgången på personal, utan förmågan att ta emot, utbilda och leda större förband.

*Befälsförsörjningen framträder
som den mest påtagliga
svårigheten.*

Befälsförsörjningen framträder som den mest påtagliga svårigheten. Trots god tillgång på motiverade rekryter tog det tid att bygga fungerande ledningsstrukturer, särskilt inom den snabbt växande reservpolisen. De större övningarna 1944 och 1945 visade att ökad numerär inte automatiskt gav fungerande förband, utan blottlade brister i stabstjänst, samordning och ledning. Samtidigt visar uppbyggnaden att en stegvis utvidgning var avgörande för att verksamheten skulle vara politiskt hanterbar. Genom att successivt utveckla polistrupperna från hälsoläger till rikspolis, hamnpolis och reservpolis kunde verksamheten växa utan att öppet utmana neutralitetspolitikens ramar, och lättnader i restriktioner följde först efter att organisationen visat sig fungera under kontrollerade former.

Analysen visar vidare att militär effekt inte enbart avgjordes av utbildningens innehåll, utan av hur väl förbanden fungerade som helhet. Rikspolisen uppnådde relativt tidigt god förmåga att lösa sina uppgifter tack vare tydliga uppdrag, sammanhållen utbildning och stabil ledning. Reservpolisen uppvisade

däremot större variation i kvalitet trots betydligt större numerär. Detta bekräftar att snabb uppbyggnad riskerar att ge ojämna resultat om inte utbildning, ledning och uppgifter utvecklas samtidigt. Slutligen framträder problem och spänningar som ett ofrånkomligt inslag i processen. Deserteringar, missnöje och säkerhetsproblem var inte tecken på organisatoriskt misslyckande, utan uttryck för den påfrestning som uppstår när verksamhet växer snabbt och förväntningar inte alltid infrias.

Lärdomar

Även om de historiska och tekniska förutsättningarna i dag skiljer sig från 1940-talets Sverige kan flera generella lärdomar dras från uppbyggnaden av de norska polistrupperna.

- För det första visar fallet att tidigt urval, i kombination med tidig instruktörsutbildning, gjorde det möjligt att styra inflödet till den fortsatta utbildningen och därigenom undvika överbelastning av instruktörs- och befälsresurser.
- För det andra visar fallet att tillväxten av befäl var mer begränsande än tillgången på personal. Förmågan att utbilda, leda och samordna större förband utvecklades långsammare än numerären, vilket blev särskilt tydligt när reservpolisen växte.
- För det tredje visar polistruppernas uppbyggnad att ett modulärt och decentraliserat utbildningssystem underlättade snabb tillväxt. Hälsoläger och spridda utbildningsplatser gjorde det möjligt att skala verksamheten trots begränsade resurser.
- För det fjärde visar fallet att politisk acceptans växte fram stegvis och främst satte ramar snarare än styrde genomförandet. Genom diskretion och kontroll kunde verksamheten utvecklas trots att

den i praktiken gick utöver neutralitetspolitikens ramar.

- Slutligen visar de större övningarna att fältverksamhet i större skala fungerade som ett sätt att pröva organisationen snarare än enbart som utbildning. De synliggjorde brister som annars inte blivit tydliga och skapade underlag för korrigeringar.

Studien visar att framgången inte låg i att maximera volym, utan i att stegvis utveckla operativ användbarhet.

Slutsatser

Uppbyggnaden av de norska polistrupperna i Sverige 1943–1945 utgör ett ovanligt tydligt exempel på snabb militär förmågeuppbyggnad under politiska, säkerhetsmässiga och organisatoriska begränsningar. Genom tidigt urval, successiv utvidgning och pragmatisk styrning kunde ett stort antal förband byggas upp och sättas in med begränsad

friktions och utan att dra in Sverige i kriget. Studien visar att framgången inte låg i att maximera volym, utan i att stegvis utveckla operativ användbarhet. Ledarskap, organisation och samordning framträder som avgörande faktorer, medan numerär i sig var sekundär.

Samtidigt understryker fallet att snabb tillväxt alltid innebär friktion, osäkerhet och kompromisser, men också att dessa kan hanteras genom realistiska förväntningar och anpassad styrning. Som historisk fallstudie kan polistruppernas uppbyggnad inte direkt överföras till dagens svenska försvar. Däremot belyser den återkommande mekanismer som är relevanta även i nutida förmågeuppbyggnad, särskilt avseende frågor om vad som i praktiken begränsar, vad som möjliggör och vilka avvägningar som är svåra att undvika när militär förmåga ska byggas snabbt. I detta ligger studiens fortsatta analytiska värde.

Författaren är polis, reservofficer och författare.

Noter

1. Drivenes, Knut-Olav: "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", *Militärhistorisk Tidskrift* 1994, Försvarshögskolan, Stockholm 1994, s 127–132; Granegård, Christer: "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", *Scandia: tidskrift för historisk forskning*, Natur & Kultur, Stockholm 1970, s 294–295.
2. Dyrdaahl, Tore: *De norske polititroppene i Sverige 1943–1945*, Forsvarsdepartementets presse- og informasjonsavdeling, Oslo 1983, s 1; Johansson, Anders: *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, Fischer & Co, Rimbo 2005, s 12; Brazier, Eirik, Henriksen, Kjetil & Weber, Sindre: *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, Forsvarsdepartementets historikerprosjekt, Oslo 2016, s 63.
3. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943–1945*, s 4 ff.
4. Hansson, Lars: *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, avhandling, Göteborgs universitet, Institutionen för historiska studier, Göteborg 2019, s 11–16; Ehrnborn, Anders: *Sveriges militära beredskap: Sir Victor Mallet, generallöjtnant Bruno von Uthmann om Sverige, svenskarna och den svenska krigsmakten 1939–1945*, Svenskt militärhistoriskt biblioteks förlag, Stockholm 2015, s 35.
5. Drivenes, *Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945*, s 124–126.
6. Berglund, Tobias: "Slutna utlänningsförläggningar för civila i Sverige under andra världskriget: Ett systemperspektiv i en omvärldskontext" i Andersson, Lars och Kvist Gevers, Karin (red): *En problematisk relation? Flyktingpolitik och judiska flyktingar i Sverige 1920–1950*, Uppsala universitet, Uppsala 2008, s 144–145; Ehrnborn, *Sveriges militära beredskap: Sir Victor Mallet, generallöjtnant Bruno von Uthmann om Sverige, svenskarna och den svenska krigsmakten 1939–1945*, s 35.
7. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 126 och 129.
8. Ibid.
9. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 124–126; Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 11–12.
10. Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 12; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 124.
11. Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 12.
12. Regeringen: *Norge, och den norska exilregeringen under andra världskriget*. SOU 1972:18, Regeringen, Stockholm 1972, s 39; Drivenes, *Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945*, s 126–127; Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 13.
13. Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 13; Regeringen: *Flyktingars behandling*. SOU 1946:36, Regeringen, Stockholm 1946, s 32; Hansson, *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, s 16.
14. Bærstad, Tor Arne: "Norske flyktninger i Sverige" i Ekman, Stig och Grimnes, Ole Kristian (red): *Broderfolk i ufredstid: Norsk-svenske forbindelser under annen verdenskrig*, Universitetsforlaget, Oslo 1991, s 67–68; Hansson, *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, s 17 och 55.
15. Regeringen, *Flyktingars behandling*. SOU 1946:36, s 32; Hansson, *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, s 16.
16. Bærstad, *Norske flyktninger i Sverige*, s 63.
17. Ulstein, Ragnar: *Svensketrafikken 3: Flyktingar til Sverige frå Trøndelag og Nord-Norge 1940–45*, Det norske samlaget, Oslo 1977, s 406–407; Eikli, Gunnar: *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, Eikli media, Hamar 1996, s 25; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 125.
18. Hansson, *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, s 130–142.
19. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 249.
20. Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 475; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 125.
21. Hellner, Kerstin: *De landsflyktiga och Sverige*, Albert Bonniers förlag, Stockholm 1952, s 21; Johansson, *Den glömda armén: Norge–Sverige 1939–1945*, s 13 och 475.

22. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 13.
23. Ibid, s 13 och 475.
24. Dyrdahl, De norske polititroppene i Sverige 1943-1945, s 1; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 79 och 90.
25. Dyrdahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 1.
26. Buraas, Anders: *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1985, s 70; Utenriksdepartementet: *Det Kgl. Norges forhold til Sverige under krigen 1940-45: aktstykker*: 3, Gyldendal, Oslo 1950, s 268; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 293.
27. Dyrdahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 2-3; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 8-10 och 531-532.
28. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 99; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 25; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 294.
29. Hauge, Jens Christian: *Forsvarssjefens åpningstale till Armémuseets utställning om de norske polititropper i Sverige under den annen verdenskrig*, opublicerat, u o 1983, <https://h24-files.s3.amazonaws.com/230649/1079633-mesii.pdf>, (2025-07-08), s 1-3.
30. Ibid, s 2.
31. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 292-293.
32. Ibid.
33. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 257 ff; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 26-28; Drivenes, "Den norske truppforbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 134; Hauge, *Forsvarssjefens åpningstale till Armémuseets utställning om de norske polititropper i Sverige under den annen verdenskrig*, s 3; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 69-70; Utenriksdepartementet: *Det Kgl. Norges forhold til Sverige under krigen 1940-45: aktstykker*: 3, Gyldendal, Oslo 1950, s 268.
34. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 296.
35. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 104.
36. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 15; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 293.
37. Dyrdahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 2-3; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 27; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 260; Drivenes, "Den norske truppforbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 130.
38. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 260, 291; Drivenes, "Den norske truppforbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 128.
39. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 91; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 61; Drivenes, "Den norske truppforbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 128-129.
40. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 260.
41. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 91-92; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 263-264. I sammanhanget bör observeras att bl a Försvarsdepartementet länge hölls utanför beredningen, enligt Johansson, "Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945", s 117, 128 och 151.
42. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 117; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 264.
43. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 99 och 114; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och besluts-

- fattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 268.
44. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 4.
 45. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 12; Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 63; Regeringen, Norge, *och den norska exilregeringen under andra världskriget. SOU 1972:18*, s 50; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 287; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 129.
 46. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 13.
 47. Ibid.
 48. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 12; Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 63; Regeringen, Norge, *och den norska exilregeringen under andra världskriget. SOU 1972:18*, s 50; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 287; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 129.
 49. Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 65.
 50. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 131.
 51. Ibid.
 52. Ibid, s 280.
 53. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 93-94; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 127-129; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 26-27.
 54. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 95; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 62.
 55. Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 62.
 56. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 94; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 27; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 277; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 129.
 57. von Knorring, Göran: *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944-1945*, Ore hembygdsförening, Furudal 2011, s 38; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 62; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 27; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 129.
 58. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 93.
 59. Hansson, *Vid gränsen: Mottagningen av flyktingar från Norge 1940-1945*, s 96.
 60. Svensk-norska samarbetsfonden: "Batterisalven", Svensk-norska samarbetsfonden, u o, u å, <https://svensknorskafonden.org/wp-content/uploads/Batterisalven-.pdf>, (2025-08-01).
 61. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 1 f; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 95.
 62. Wallenius, Mats och Johansson, Anders: *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, Svensk-norska samarbetsfonden, Stockholm 2016, s 39-40; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 26-27; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 265.
 63. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 2-3; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944-1945*, s 36-38.
 64. Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 63; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 27.
 65. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 95; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 26-27.
 66. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 95; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 127-129; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 27.
 67. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 4.
 68. Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28.
 69. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 147, 216; Regeringen, Norge, och

- den norska exilregeringen under andra världskriget. SOU 1972:18, s 50.
70. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24.
 71. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 1 ff; Regeringen, Norge, och den norska exilregeringen under andra världskriget. SOU 1972:18, s 50.
 72. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige* 1939–1945, s 12.
 73. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 278.
 74. Hauge, *Forsvarssjefens åpningstale till Armémuseets utställning om de norske polititropper i Sverige under den annen verdenskrig*, s 1–3; Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 4.
 75. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 157; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 133.
 76. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 133, 157; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 133.
 77. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 7; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 267; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 130.
 78. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 135–136.
 79. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 7; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28.
 80. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 148–149 och 153; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28.
 81. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige* 1939–1945, s 16; SOU 1972:18, s 50; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 172.
 82. Svensk-norska samarbetsfonden, "Batterisalven".
 83. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24.
 84. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige* 1939–1945, s 7, 349; Svensk-norska samarbetsfonden: "Mauritzberg", Svensk-norska samarbetsfonden, u o, å, <https://svensknorskafonden.org/minnesstenen-norges-tack/andra-minnesmarken/mauritzbergs-slott/>, (2025-08-01).
 85. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24; Svensk-norska samarbetsfonden, "Mauritzberg".
 86. Svensk-norska samarbetsfonden, "Mauritzberg".
 87. Svensk-norska samarbetsfonden, "Batterisalven".
 88. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24.
 89. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige* 1939–1945, s 349.
 90. Svensk-norska samarbetsfonden, "Batterisalven".
 91. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 24.
 92. Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 278.
 93. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige* 1939–1945, s 136 och 173.
 94. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 8; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28–30; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 134 och 150.
 95. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 10–11.
 96. Ibid, s 14.
 97. Ibid, s 10–11.
 98. Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 13–14; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 144–145.
 99. Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 14; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar* 1944–1945, s 39; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 162 och 164.
 100. Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 130–132; Dyrdaahl, *De norske polititroppene i Sverige* 1943–1945, s 14 och 17–18.

101. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 12; Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 63.
102. Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 156 och 172.
103. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 175; Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 145 och 156.
104. Ibid.
105. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 176.
106. Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 177.
107. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 175.
108. Regeringen, *Norge, och den norska exilregeringen under andra världskriget*. SOU 1972:18, s 54.
109. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940–1945*, s 40.
110. Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 28; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 39; Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 162 och 172.
111. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 168–169.
112. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 169.
113. Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 160.
114. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 7.
115. Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 162 och 164; Svensk Filmdatabas: *Vi 46 000*, Filmo, Sverige/Norge 1945, <https://www.filmarkivet.se/movies/vi-46000/>, (2025-08-11).
116. Författaren besökte Öreryd i Småland den 6 och 8 augusti 2025 för fältobservation. Öreryd fungerade som så kallad "flyktingsluss" 1941–1942 och blev senare utbildningsläger för bataljon IV. En informationsskylt från Jönköpings läns museum på plats angav vilka byggnader som tidigare funnits.
117. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 195; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 86 ff.
118. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 194.
119. Ibid, s 169.
120. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 169, 194 ff och 225; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 72–79 och 98–121.
121. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 202 och 209; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 90; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 86–87.
122. Svensk-norska samarbetsfonden, "Mauritzberg"; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 200–209; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 72–79; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 43–45.
123. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 200–201.
124. Svensk-norska samarbetsfonden, "Mauritzberg"; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 197, 199, 206; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 72–79, 230–236; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 45.
125. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939–1945*, s 197–198; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 214–227.
126. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940–1945*, s 40; Granegård, "Norska polistrupper i Sverige. Förberedelser och beslutsfattande på svensk sida vid polistruppernas tillkomst 1943", s 289; Regeringen, *Norge, och den norska exilregeringen under andra världskriget*. SOU 1972:18, s 50.
127. von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944–1945*, s 149; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 109; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 51 ff; Drivenes, "Den norska trupperbandsutbildningen i Sverige 1943–1945", s 145, 151.

128. Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 51-53; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 189-190; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944-1945*, s 149; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 166.
129. Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 52; von Knorring, *Ore i andra världskrigets skugga: bygden med två norska militärförläggningar 1944-1945*, s 150-151; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 191-192; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 166.
130. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 21; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 191-192; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 166.
131. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 191-193; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 54; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 167.
132. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346-347; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 134; Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 40; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 167; Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 23.
133. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346-347; Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 23; Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 40.
134. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346-347; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 133-134; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 168.
135. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 23; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346-347.
136. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 21; Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346.
137. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 348; Buraas, *Sverige tur-retur: Beretningen om flyktingene som ble soldater*, s 134; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 171.
138. Johansson, *Den glömda armén: Norge-Sverige 1939-1945*, s 346.
139. Ibid, s 346-348.
140. Ibid, s 347-348.
141. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 44-45, 48-51.
142. Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 141-142; Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 44.
143. Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 145; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 58-59.
144. Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 28-29; Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 46; SOU 1972:18, s 56; Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 145-146; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 64 ff; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 145-146.
145. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 47; Eikli, *Fra flukt til Sverige til krig i Finnmark*, s 118; Brazier, Henriksen och Weber, *Norske krigsdekorationer for innsats under andre verdenskrig. Nordmenns innsats*, s 146.
146. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 49; Drivenes, "Den norska truppförbandsutbildningen i Sverige 1943-1945", s 147.
147. Dyr Dahl, "De norske polititroppene i Sverige 1943-1945", s 30.
148. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940-1945*, s 49; Dyr Dahl, *De norske polititroppene i Sverige 1943-1945*, s 30.
149. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över*

Kölen 1940–1945, s 50–51; Regeringen, *Norge, och den norska exilregeringen under andra världskriget*. SOU 1972:18, s 145.

150. Wallenius och Johansson, *Norges tack till Sverige. Svek, samverkan och solidaritet över Kölen 1940–1945*, s 51.